

Видинъ мжно било да се срещне православенъ християнинъ. А надъ всичко това отъ Цариградъ пристигналъ въ Търново и новъ вѣроучитель Пиронъ, съ цель да разпространи и тукъ несторианизма, исихазма и иконоклазма. Съ помощта на лъжемонаха Теодосия учението му проникнало дори и въ срѣдата на придворнитѣ. Патриархътъ събралъ народа въ църквитѣ и, нека кажемъ съ думитѣ на риторическата Цамблакова легенда, „като оприличилъ гърлото си на тржбитѣ Иерихонски“, предпазвалъ го отъ тоя вълкъ въ овча кожа⁸. Благодарение на неговитѣ старания Пиронъ билъ изгоненъ.

Не може да се отрече, че последнитѣ двама мже, които управлявали сждбинитѣ на България, царъ Шишманъ, синъ на Александра († 1365 г.) и патриархъ Евтимий, честно сж се старали да издигнатъ отново западащата вече държава, макаръ тия опититѣ да сж носили отпечатька на тогавашния всеобщъ упадъкъ. Около учения Евтимий, който „разкжсалъ като паяжини еретическитѣ мрежи“, който се старалъ да спре пжтуванията по светитѣ мѣста, при които пжтувания се случвали и безчинства, и подпомагалъ възстановяването на нравствеността, се струпали българи, руси и сърби⁹. Възникнало ново литературно направление, но произведенията, които то родило, сж лишени отъ умъ и вкусъ и сж само образци на византийска натруфеностъ. Легендитѣ на Евтимия, а наредъ съ тѣхъ и съчиненията на Григория Цамблакъ и на философа Константинъ Костенецки, сж много добри свидетелства, до каква степенъ тогавашнитѣ български славяни сж били повизантийчени¹⁰.

Въ такова положение се намиралъ духовниятъ животъ въ България, когато турцитѣ се появили на границитѣ ѝ. Още Теодосий Търновски предсказвалъ предъ ученицитѣ си въ Калифарево опустошението на цѣлата страна и пропадането на българското царство¹¹. Само четиридесетъ години следъ търновския съборъ никой вече не е могълъ и да мисли да дѣли населението на православни и еретици, да свиква събори или да преследва еретицитѣ: тогава имало вече само мохамедани и християни, православни и раи!